

Министерство образования Республики Беларусь
Учреждение образования «Барановичский государственный университет»
Студенческое научное общество БарГУ

СОДРУЖЕСТВО НАУК. БАРАНОВИЧИ-2016

Материалы XII Международной
научно-практической конференции
молодых исследователей

(Барановичи, 19—20 мая 2016 года)

В трёх частях

Часть 1

Барановичи
БарГУ
2016

В часть 1 сборника материалов XII Международной научно-практической конференции молодых исследователей «Содружество наук. Барановичи-2016» включены материалы докладов по актуальным проблемам различных научных направлений: филологические науки (русский, белорусский языки); лингвистика (английский, немецкий языки); методика преподавания иностранного языка, правоведение.

Сборник адресован преподавателям и студентам учреждений высшего образования, магистрантам, аспирантам.

Редакционная коллегия:

А. В. Никишова (гл. ред.), А. В. Прадун, В. Н. Кременевская (отв. секретари),
О. Н. Фенчук, Т. М. Пучинская, А. А. Савко, Н. А. Егорова, М. В. Андрияшко

Рецензент

кандидат педагогических наук, доцент, заведующий кафедрой германских языков факультета международных отношений Белорусского государственного университета М. Ф. Арсентьева

уведите, чтобы не смотрел...» — кажа Саша Хвалеі, калі ўспамінае, што крычаў бацька, калі яго разрывалі нямецкія аўчаркі [12]. Імітацыя цыгат сустракаецца ў розных творах С. Алексіевіч, напрыклад, у «Апошніх сведках».

Як сцвярджае Т. Сіманав, у мемуарнай прозе, блізкай да дакументальна-мастацкага жанру, вылучаюцца адкрытыя і апасродкаваныя формы аўтарскай пазіцыі. Да адкрытых форм адносяцца аўтабіяграфічны сюжэт, сістэма аўтарскіх разважанняў, каментарыяў, ацэнак, да апасродкаваных — практычна ўсе мастацкія элементы твора: яго гістарычная аснова, партрэты сучаснікаў і інш. [13]. У творах С. Алексіевіч часта сустракаецца адкрытая форма аўтарскай пазіцыі. Письменніца вядзе жывы дыялог з чытачом, непасрэдна выказваючы ўласную думку («Апошнія сведкі», «У вайны не жаночы твар», «Цынкавыя хлопчыкі», «Час сэканд хэнд»). Напрыклад, у творы «У вайны не жаночы твар» С. Алексіевіч піша: «Четыре года и “моей” войны. Не раз мне было страшно. Не раз мне было больно. Нет, не буду говорить неправду — этот путь не был мне под силу. Сколько раз я хотела забыть то, что слышала. Хотела и уже не могла. Всё это время я вела дневник, который тоже решаюсь включить в повествование» [14, с. 59]. Дзённікавыя запісы аўтара сустракаюцца і ў «Цынкавых хлопчыках», дзе С. Алексіевіч фіксуе даты, звязаныя з яе ўласным жыццём. Яшчэ адной разнавіднасцю аўтарскай прысутнасці ў дакументальна-мастацкай прозе з'яўляюцца каментарыі, якія сустракаюцца ў тэксце герояў. Напрыклад, у творы «Час сэканд хэнд» С. Алексіевіч тлумачыць: «19 августа 2001 года — десятилетний юбилей августовского путча. Я в Иркутске — столице Сибири. Беру несколько блиц-интервью на улицах города» [15].

Заключэнне. Выкарыстанне цытат павялічвае ёмістасць дакументальна-мастацкіх твораў С. Алексіевіч. За кошт цытат паглыбляецца інфармацыйная, эмацыянальная насычанасць літаратуры, пашыраюцца яе часавыя межы, змест апісаных падзей набывае ўстойлівасць і дакладнасць. У творах С. Алексіевіч цытаты пашыраны і складаюць аснову тэкста. Яны актывізуюць увагу чытача, выступаюць у якасці структурнага элемента твора (апісанне, развагі) і аўтарскага аповеду, які выяўляе адносіны письменніцы да падзей і герояў.

Спіс цытуемых крыніц

1. Симонова Т. Г. Мемуарная проза русских писателей XX века: поэтика и типология жанра : учеб. пособие. Гродно : ГрГУ, 2002. 119 с.
2. Энциклопедия литературы и искусства Беларуси : в 5 т. / редкол.: И. П. Шамякин (гал. ред.) [і інш.]. Минск : БелСЭ, 1987. Т. 5 : Скамарохи-Яшчур. 703 с.
3. Там жа. С. 489.
4. Алексиевич С. Цинковые мальчики. Зачарованные смертью. Чернобыльская молитва (хроника будущего). М. : Остожье, 1998. 608 с.
5. Там же. С. 413.
6. Там же. С. 166.
7. Симонова Т. Г. Мемуарная проза русских писателей XX века: поэтика и типология жанра. С. 83.
8. Алексиевич С. Время секунд хэнд. М. : Время, 2016. 512 с.
9. Алексиевич С. Последние свидетели : кн. недет. рассказов / послесл. А. Адамовича. М. : Молодая гвардия, 1985. 175 с.
10. Энциклопедия литературы и искусства Беларуси. С. 489.
11. Симонова Т. Г. Мемуарная проза русских писателей XX века: поэтика и типология жанра. С. 84.
12. Алексиевич С. Последние свидетели. С. 4.
13. Энциклопедия литературы и искусства Беларуси. С. 92.
14. Алексиевич С. У войны не женское лицо / предисл. А. Адамовича. Минск : Маст. лит., 1985. 317 с.
15. Алексиевич С. Время секунд хэнд. С. 28.

УДК 81'255.4:811.161.3

В. А. Купцова, М. У. Орсіч

Дзяржаўная ўстанова адукацыі «Сярэдняя школа № 7 г. Баранавічы», Баранавічы

АСАБЛІВАСЦІ ПЕРАКЛАДУ АПОВЕСЦІ ЭРНЭСТА ХЭМІНГУЭЯ «СТАРЫ І МОРА» З АНГЛІЙСКОЙ МОВЫ НА БЕЛАРУСКУЮ

Уводзіны. Са старажытных часоў пераклад выконвае важную ролю як сродак пашырэння культурных здабыткаў чалавецтва. Часта пры перакладзе на іншую мову ўзнікаюць цяжкасці, якія не заўсёды можна вырашыць з дапамогай традыцыйных крыніц: двухмоўных папяровых і электронных слоўнікаў. Таму праблема літаратурнага перакладу складаная і шматгранная.

Мастацкая літаратура — гэта свет аўтарскага вымыслу, рэальныя падзеі ў творах паказваюцца праз успрыманне аўтара. У іх мы бачым не толькі карціны, створаныя письменнікам, але і яго пачуцці, эмоцыі, думкі. У працэсе знаёмства з перакладам мастацкага тэксту на іншую мову ўзнікае пытанне: што мы чытаем? Той самы твор ці зусім іншы? Перакладчык павінен добра валодаць не толькі роднай мовай, але і той, з якой робіцца пераклад, важна дасканала валодаць прыёмамі перакладу. Гэта асабліва актуальна для англійскай і беларускай моў, якія маюць розную будову. Таму актуальнасць даследавання заключаецца ў неабходнасці вывучэння мэтанакіраванасці ўжывання прыёмаў перакладу англамоўнага твора на беларускую мову: неадэкватныя прыёмы перакладу могуць прывесці да скажэння тэксту арыгінала.

Мэта даследавання — правесці супастаўляльны аналіз трансфармацый на прадмет вызначэння апраўданасці іх выкарыстання П. Марціновічам пры перакладзе англійскага тэксту Э. Хэмінгуэя «Стары і мора» на беларускую мову.

Асноўная частка. Мастацкі пераклад нельга ўявіць без глыбокага асэнсавання і вытлумачэння арыгінала: інтэрпрэтацыя ў межах паняцця «пераклад» не абмяжоўваецца адзіным перакладам. Для дасягнення дакладнасці пры перакладзе з адной мовы на іншую перакладчык выкарыстоўвае моўныя сродкі іншай мовы, на якую перакладаецца твор і адпаведныя метады і прыёмы. Шматлікія адрозненні мовы арыгінала і мовы перакладу абумоўліваюць неабходнасць разнастайных трансфармацый (замен) пры перакладзе. Нягледзячы на існаванне мноства розных пунктаў погляду, большасць лінгвістаў (В. Н. Камісараў, В. Е. Шчацінкін) прытрымліваюцца погляду, што ўсе перакладчыцкія трансфармацыі дзеляцца на лексічныя, граматычныя, стылістычныя [1]. Мы не разглядаем стылістычныя трансфармацыі, бо яны з’яўляюцца пераўтварэннем стылістычнай афарбаванасці перакладаемага слова і ў значнай ступені адлюстроўваюць суб’ектыўнае ўспрыманне арыгінала перакладчыкам.

Звяртаючыся да граматычных і лексічных трансфармацый, мы выкарыстоўваем класіфікацыю Я. І. Рэцкера. Граматычныя трансфармацыі: 1) перастаноўка, 2) граматычныя замены (замена форм слова, часцін мовы, членаў сказа, сінтаксічная замена), 3) даслоўны пераклад (сінтаксічнае прыпадабненне), 4) дзяленне сказаў, 5) аб’яднанне сказаў. Лексічныя трансфармацыі: 1) канкрэтызацыя значэнняў, 2) генералізацыя значэнняў, 3) сэнсавыя развіццё, 4) антанімічны пераклад, 5) цэласнае пераўтварэнне, 6) кампенсацыя [2].

Існуюць два пераклады аповесці Э. Хэмінгуэя «Стары і мора» на беларускую мову: П. Марціновіча і В. Небышынца. З аднаго боку, наяўнасць толькі двух перакладаў такога выдатнага твора на беларускую мову не дазваляе правесці глыбокае даследаванне праблемы мастацкага перакладу. З другога, існуе магчымасць выбару мастацкага тэксту для аналізу прыёмаў трансфармацый пры перакладзе. Пераклад В. Небышынца з’яўляецца скарочаным варыянтам тэксту арыгінала, які не дазваляе ў поўнай меры прааналізаваць асаблівасці выкарыстання перакладчыкам прыёмаў трансфармацый. Таму ў якасці літаратурнага матэрыялу мы выбіраем пераклад П. Марціновіча «Стары чалавек і мора» [3].

У тэксце перакладу сустракаюцца ўсе віды трансфармацый на структурна-сінтаксічным узроўні, прычым у дастаткова вялікай колькасці. Гэта можна растлумачыць адрозненнямі граматычных сістэм англійскай і беларускай моў: для англійскай мовы характэрна аналітычная, а для беларускай — сінтэтычная будова.

Прыём перастаноўкі ў тэксце выкарыстаны пры перакладзе асобных слоў, словазлучэнняў, частак складанага сказа і самастойных сказаў: *Then he added (1), sometimes (2).* — *Часамі (2), — дадаў ён (1).*

У перакладзе ўжываюцца замены розных граматычных адзінак — форм слоў, часцін мовы, членаў сказа, тыпаў сінтаксічнай сувязі і інш.: *“But I... have no resolutions”* — «Але я... не заважаюся» (*назоўнік — дзеясловам*); *“...in his dreams he heard the surf roar...”* — «...чуў у снах, як шуміць прыбой...» (замена простага сказа складаным).

Перакладчык ужывае прыёмы дзялення і аб’яднання сказаў: *“I know. But this is in bottles, Hatuey beer, and I take back the bottles”* — «Ведаю, але гэта ў пляшках. Піва “Hatuey”. Пляшкі я занясу назад».

Найчасцей ужываецца сінтаксічнае прыпадабненне (даслоўны пераклад): *“You have only yourself...”* — «Ты маеш адно сябе самога...»; *“I know. You told me”* — «Я ведаю. Ты расказваў мне».

У тэксце перакладу П. Марціновіча ў дастаткова вялікай колькасці сустракаюцца ўсе віды лексічных трансфармацый, што можна растлумачыць рознымі лексічнымі сістэмамі англійскай і беларускай моў:

- канкрэтызацыя значэнняў: *“You study it and tell me when I come back”* — «Разбярэшыся з гэтым і раскажаш мне, калі я вярнуся»;
- генералізацыя значэнняў: *“Why I am so thoughtless?”* — «Як можна быць такім бяздумным?»;
- сэнсавыя развіццё: *“You make me happy”* — «Ты радуеш маё сэрца»;
- антанімічны пераклад: *“Don’t be shy, fish”* — «Будзь смялейшая, рыба»;
- цэласнае пераўтварэнне: *“But he was rough and harsh-spoken and difficult when he was drinking”* — «Але ён быў грубы і жорсткі, і не даць рады, калі выпіваў»;
- кампенсацыя: *“...in a two-decker metal container”* — «...у металічнай пасудзіне, што складалася з двух судкоў...».

Аналіз перакладу паказвае, што П. Марціновіч часта аддае перавагу словам выразнай стылістычнай афарбаванасці пры наяўнасці нейтральнага адпаведніка. Мы знайшлі 37 выпадкаў ужывання лексікі, якая ў «Тлумачальным слоўніку беларускай мовы» падаецца з паметай «размоўная» [4]. Акрамя гэтага, у тэксце перакладу сустракаюцца словы, якія ў тлумачальным слоўніку адсутнічаюць. Мы мяркуем, што гэта аўтарскія неалагізмы, або аказіяналізмы. Гэта з’явы маўлення, якія не адпавядаюць агульнапрынятаму ўжыванню, ствараюцца як выразны сродак у пэўным кантэксце і не замацоўваюцца ў якасці моўнай нормы [5]. Мы знайшлі 28 прыкладаў такой лексікі.

Заклучэнне. Існуюць разнастайныя прыёмы граматычных і лексічных трансфармацый, якія дазваляюць перакладчыку перадаць стылёвыя асаблівасці тэксту арыгінала і захаваць яго сінтаксічны бок.

Даследчык П. Марціновіч прымяняе ўсе прыёмы трансфармацый пры перакладзе аповесці Э. Хэмінгуэя «Стары і мора» на беларускую мову. Выкарыстоўваючы граматычныя трансфармацыі, перакладчык аддае перавагу прыёмам сінтаксічнага прыпадабнення, граматычнай замены (часцей за ўсё замене часцін мовы) і сінтаксічнай замены. З лексічных трансфармацый перакладчык часцей за ўсё ўжывае прыёмы канкрэтызацыі значэння і цэласнага пераўтварэння.

Выкарыстаўшы граматычныя і лексічныя трансфармацыі, П. Марціновіч, несумненна, у сваім перакладзе захаваў стыль Э. Хэмінгуэя, лаканізм і стрыманасць яго манеры апавядання. Аднак пры ўважлівым прачытанні кожнага радка арыгінала і перакладу на беларускую мову мы заўважылі, што часта граматычныя і лексічныя

трансфармацыі, якія выкарыстоўвае перакладчык, скажаюць сэнс арыгінальнага тэксту. Але, на наш погляд, гэтыя недакладнасці не зніжаюць мастацкай вартасці перакладзенага твора.

Акрамя гэтага, мы звярнулі ўвагу, што П. Марціновіч сваё бачанне твора перадае праз ужыванне стылістычна афарбаванай лексікі. Гэта можа быць абумоўлена ўласным стылем перакладчыка. А магчыма, аўтар перакладу хацеў падкрэсліць прастанародны характар старога чалавека-рыбака, яго ўнутраны душэўны стан у напружаныя моманты паядынку з рыбай і акуламі.

Спіс цытуемых крыніц

1. Федоров А. В. Основы общей теории перевода. М. : Высш. шк., 1968. 396 с.
2. Речкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода. М. : Р. Валент, 2004. 240 с.
3. Олдридж Дж. Паляўнічы : раман. Стары чалавек і мора : аповесць. Планета людзей : раман. Маленькі прынц : казка ; пер. з англ., франц. Мн. : Юнацтва, 1996. 429 с.
4. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т. / пад агул. рэд. К. К. Атраховіча. Мінск : БелСЭ ім. П. Броўкі, 1977—1984. Т. 5.
5. Юрэвіч А. К. Стылістыка беларускай мовы : вучэб. дапам. М., 1992. 157 с.

УДК 811.161.3'37

В. В. Лабай

Установа адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт», Баранавічы

МОЎНАЕ ВЫРАЖЭННЕ КАМПЛІМЕНТАЎ ПАВОДЛЕ СТУПЕНІ ІХ РАЗГОРНУТАСЦІ Ў БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

Уводзіны. Жыццё чалавека ў сучасным грамадстве ўсё часцей характарызуецца негатыўнымі эмоцыямі і спажывецкімі адносінамі. Аднак індывід не можа ўвесь час існаваць у атмасферы адмоўных эмоцый. У гэтых умовах важнае значэнне для яго набываюць станоўчыя камунікатыўныя зносіны: прыемныя словы, сказаныя чалавеку, даюць яму псіхалагічную раўнавагу, упэўненасць у заўтрашнім дні. Да тактык эмацыянальнага наладжвання разам з адабрэннем і пахвалою адносіцца камплімент [1].

Камплімент — маўленчы акт, мэтай якога з'яўляецца жаданне выклікаць у суразмоўцы станоўчую эмацыянную рэакцыю да адрасанта шляхам пахвалы, выказанай эмацыяна і часам перабольшанай, яго знешніх, фізічных, унутраных вартасцей, здольнасцей і прафесіяналізму, становішча ў грамадстве і інш.

Камплімент класіфікуецца паводле розных прымет: кампліментарнасці, адрасаванасці, ступені танальнасці, часовай накіраванасці, разгорнутасці, прагматычнай устаноўкі, асаблівасцей моўнага афармлення і інш. [2, с. 136—138].

У гэтым артыкуле на матэрыяле мовы драматычных і праязічных твораў, пісьмаў беларускіх пісьменнікаў мы разгледзім моўнае выражэнне кампліментаў паводле ступені іх разгорнутасці.

Асноўная частка. Кампліменты падзяляюцца на сціслыя і разгорнутыя. **Сціслыя кампліменты** — гэта кампліменты, якія выражаюцца пераважна простымі сказами — двухсастаўнымі і аднасастаўнымі.

Кампліменты, аснову якіх складаюць двухсастаўныя сказы, уяўляюць звычайна сінтаксічныя структуры з дзейнікам, што выражаецца займеннікам 2-й асобы множнага або адзіночнага ліку, а выказнік прадстаўлены:

а) назоўнікам: — Без распісаў які дагавор аб вечным саюзе! У народзе рэгістрацыю так і называюць — распісацца. Так, Уладзімір Паўлавіч? *Вы ў нас галоўны цырыманіял-майстар* [3, с. 48]; *Ла п ы р. Вы геній, Лізавета Іванаўна!* Не знаю, чым я вам аддзяху [4, с. 523]; *К а р а в а й (да Дзеда Цыбулькі). Ды ты — філосаф!* Гэта што? Школа завочніка? Юркава навука? [5, с. 55];

б) прыметнікам: *К а р а в а й (да Настаўніцы). ...Ах, якая вы мудрая!* Значыць, і Васіль цяпер з вамі, дома [6]; *Г а л і н а А р к а д з ь е ў н а (да Кандрата). А чаму ж вам не скончыць дзясяты клас? Адзін год усяго пахадзіць вечарамі! Вы ж такі настойлівы!* А пасля паехалі б у нашу акадэмію. Я з татам пагаварыла б... [7];

в) спалучэннем назоўніка з прыметнікам: *Ш у г а ё ў (да Страмліна). Шчаслівы ты чалавек. У мяне дык бывае наадварот* [8, с. 291];

г) дзеясловам: *Вы пішаце вельмі шчыра, ярка, па-сапраўднаму мастацка* (з пісьма да Я. С. Рамановіча) [9, с. 205]; *К а н ь г і н (падыходзіць да Клары). А вы ўсё квітнееце, Клаўдзія Пятроўна* [10].

У некаторых выпадках пры выказванні кампліменту галоўныя члены сказа апускаюцца або апускаецца адзін з іх — сказ атрымліваецца няпоўным: *Р ы б н і к а ў (да Наталлі). Ах, разбойніца! А дагэтуль скрывала. Н а т а л л я (вітаючыся). Што я скрывала ад вас? Р ы б н і к а ў. Талент* [11]; *Б р о н я (да Гудовіча). Што — так, Павел Андрэевіч? Вы мяне прымушваеце чырванець. Гудовіч. Сапраўды — зноў пахарашэла* [12].

Кампліменты могуць выражацца і аднасастаўным сказам: *К а р а в а й (да Тамары). Та-ак... Без папа не разбярэцца. І што мы павінны рашыць? Што? Прынцэса!* [13]; *П р о к у с а ў (да Тамары Паўлаўны). Багіня! І ўсё*